

in de kerk
Calvinistisch
dat Minis-
ter had, om
openlijk den
aan stond de
hiermee op
om deaver-
or te tasten,

dan ook de
de om in het
ruwe en zoo

unt Steinfort
(in bedoelen)
verdedigen,
agelijks den
are met een
ad.

een geheel
greit opge-
sterdamsch
d tegen het

zeker aantal
it kwamen
it van Gods
stigd. He-
renten niet
den stijd

atterdaad het
archie.
and was de
nneembaar;
in de groote
e Hierarchie

dat Berlage
en Lutge,
am zijn ge-
ven alle be-
e bedreigde

ook getriom-
feerd. Haar
n op duwer
it is nu veel
n was. En

inarnede deze
waakt heeft,
dik dorp, en
feitelijk het
n.

dig geweest;
i Heere zich
verzoeden
aan eigen
n.

uren in een
o vacatures

en diake-
grooten ge-
Cour, een
ft ingericht
oudste deel

heid er aan
met kwis-
en de carica-
ur e type van
t zijn.

Hierarchie
felt zij het
eenig over-
stapal te de-
lang nage-
de Domin-
schappij ge-

een iegelijk
neente niets
alle rechten
eroofd, wil-
eur van het
is overge-
Nederhorst-
et proefstuk

dat Ouder-
nast hebben
e hand van
in positie en
laan.

n vreemde
nkanten niet
ruarde dat
vel zich stil
er dat weg-

lssis niets
waarop zich
Bestuur ver-

ur niemand
dienst der
meë afsnij-
ouding van
etere dagen
conscientie,

sturen nie-
ot hij moet
de tinctuur

ofdig Paus,
ie met een
die tot in
icht en haar

praak, dat
Hierarchie

er zijn Be-
stus.

zijn", had
zoo zal het
e de Domi-
jant dan dit
natuurlijke

us om het
ook vroe-

ger zoo door onze vaderen beraamd en be-
doeld was.

Doch daarover een volgend maal.

KUYPER.

Dr. Bohl's Dogmatiek.

IV. (Slot).

Men duide ons niet euvel, dat we in een
weekblad voor het volk bestemd, zoo uit-
voerig stil stonden bij eene in Weenen
geschreven Dogmatiek.

Immers deze Dogmatiek had ook voor
ons volk in Holland een eigenaardig belang
om de houding der Neo-Kohlbrüggenianen
onder ons. Zij zijn, gelijk thans een ieder
wel aan hun houding tegenover de Synode
merkt, geheel afgeweken van de lijn eens
door Kohlbrügge aangewezen, en hebben
te kwader ure zekere eenzijdigheid in zijn
standpunt, waartoe hij uit kracht van tegen-
stelling genooddakt was, gaan systemati-
seeren; en zijn zodoende uitgekomen op
het jammerlijk punt, dat ze thans tegen
de Gereformeerden in bitterheid des geestes
samenwerken met diezelfde drijvers van een
wettische heiligmaking, waartegen de oude
Kohlbrügge eens zoo schitterend zijn uit-
de Schrit genomen slagvaardig gealingerd
is.

Toch ontbrak het hun dusver nog aan
een theologisch woordvoerder. Bula's *Lehre
der Versöhnung* was wat al te vergegaan,
en wat voort van hun kant uitkwam, telde
nauwlijks mee.

Doch nu heeft Dr. Bohl zijn Dogmatiek
gereed, en zie, deze wordt niet in Weenen
uitgegeven, maar in Amsterdam, en bij den-
zelfden uitgever, den heer Scheffer, die
schier geheel zijn kracht aan de bevorder-
ing van het Neo-Kohlbrüggenisme gewijd
heeft.

Kennelijk heeft men dus in deze zonde-
linge Dogmatiek met een poging te doen,
om het Neo-Kohlbrüggenisme stelselmatig
uiteen te zetten, en uit dit oogpunt heeft
dit werk voor ons hooge waarde.

Moest men toch vroeger bijna uitsluitend
op geruchten afgaan, van wier grondheid
men wel volkomen vast overtuigd was,
maar die toch geen genoegzame stof op-
leverden voor publieke discussie; thans heeft
men de opinie dezer Neo-Kohlbrüggenianen
op bijna alle punten in een schoon samen-
stel voor zich liggen, en heeft men dit werk
slechts op te slaan, om zich te overtuigen,
hoeveel verder nog dan men vermoeden
dorst, deze heeren van de Gereformeerde
belijdenis afweken.

Wat toch door Dr. Bohl over het *Beeld
Gods*, over de *zonde*, over den *Christus* en
over de *Wedergeboorte* geleerd wordt, is
zoo verrassend, zoo brekend met al onze
kerkelijke tradities, en derwijs bevestig-
tugsporen, dat van dit oogenblik af de strijd
tusschen de Gereformeerden en de Neo-
Kohlbrüggenianen een kalme verloop kan
hebben.

Eigenlijk is met de eene vraag, die we
het eerst opwerpen: *Is aan Christus,
evenals aan ons, de doensschuld in Adam
toegerekend?* alle strijd tusschen ons reeds
beslecht.

Op die vraag toch kan geen man van Gere-
formeerde belijdenis het ja uitspreken; en
we zouden zelfs twijfelen durven of de
godzalige mannen onder deze vrienden niet
zelve voor zulk een monstreus voorstel-
ling terugdeinsden.

Toch rest ons, eer we onder gemengde
gewartigwording van deze Dogmatiek, althans
voorloopig, afscheid nemen, nog een aange-
nemer taak te vervullen.

Er is veel, zeer veel in deze Dogmatiek,
wat door den schrijver niet zelf gedacht,
maar aan de inspiratie van onzen Kohlbrügge
ontleend is, en bijna overal waar Dr. Bohl
onder deze krachtige inspiratie verkeerde,
schreef hij schoone, bezielde bladzijden,
die u weldadig aandoen.

Nu was Kohlbrügge echter volstrekt geen
systematisch godgeleerde, maar een held,
die in de kracht zijns Gods voor 's Heeren
werk tegen 's menschen bedillen in het
machtig werk der saligheid streeft; en niets
vreesde Kohlbrügge zoozeer, als dat men
later bij het opmaken van een systeem uit
zijn werken, den bal mis zou slaan.

Vandaar dat de Dogmatiek van Dr.
Bohl dan ook metterdaad in twee zeer on-
gelijke deelen uiteenviel. Eenerzijds de
schoone grepen uit Kohlbrügge, zelfs op
de meest kritieke punten, en anderzijds de
pogingen om deze grepen tot een Dogma-
tisch geheel te vereenigen.

En nu komt ongetwijfeld aan Dr. Bohl
de lot toe, van dit met liefde, met talent,
met nobele aandrif gepoogd te hebben, en
in zooverre waardeeren we zijn arbeid zeer.
Waar hij echter de fout beging, om de
schakels die deze grepen moesten veree-
nigen, aan den *ontrek* der eenzijdige span-
ning, in steed van het *centrum* der ge-
dachten aan te leggen, geraakte hij ten een-
male op doodgewijs, en overkwam hem wat
Kohlbrügge zoozeer had gevreesd.

Aan schrijver dezes deelde Kohlbrügge
die vrees vaak mondeling mede, en nog
is een schrijven van Kohlbrügge in zijn be-
zit, waarin hij gelijke vrees liet doorklinken.
Sta hier daarom een korte toelichting,
die licht zal werpen op onze dubbele op-
merking, dat deze Dogmatiek veelszins een
Luthers, maar ook een ongezonder *Phi-
losophisch* karakter draagt.

Kohlbrügge, vergeet men dit toch niet,
was van huis uit niet Gereformerd, maar
Luthers. Nu is er *tweeërlei* Luthers.
Er is Luthers van Luther vooral in zijn
eerste periode, eer het tot een breuk met
het Calvinisme gekomen was, en er is een
Luthers van de latere Luthersche Dogma-
tici sinds *Gerhard* en *Chemnitz*; ter-
wijl Melancthon tusschen dit oud-Luthers-
che en het Calvinisme bemiddelend in staat

Toen nu Kohlbrügge in de Luthersche
kerk van Amsterdam machtig door 's Heeren
Geest werd aangegrepen, vond hij van den
echten Luther meer in de Gereformeerde
dan in zijn eigen kerk. Zijn eigen kerk
was bijna verstorven, en in onze kerk leefde
nog een krachtige loof. En gelijk nu onze
vaderen er steeds op uit waren, om hun gees-
teenseheid met den echten Luther te doen
uitkomen, zoo was het alleszins natuurlijk,
dat Kohlbrügge ijlings in onze Gerefor-
meerde kringen overging, brak met al het
latere Luthersche, en alsmo in onze Gerefor-
meerde kerk die beminlijkste type vertegen-
woordigde, die nog uit de oude dagen der
Reformatie ongesplitst lag.

Door dit optreden van Kohlbrügge met
zijn warme verkleefdheid aan Luther is aan
onze Gereformeerde kerken en aan onze
Gereformeerde Theologie dan ook een on-
schatbare dienst bewezen, die vooral in het
stuk der *rechtvaardigmaking* school.

Luthers Reformatie ging voorop en wierp
zich daarom op den *wortel* der zaak, d. i.
op de *rechtvaardigmaking door het geloof*,
terwijl Calvin, die daarna kwam, met heel
de Zwitsersche Reformatie meer de taak en
roeping kreeg, om voor de *crucht* te waken
in de belijdenis der *Heiligmaking*.

Doch, en dit kan niet duidelijk genoeg
uitgesproken, deze echte belijdenis der
Heiligmaking was in de dagen toen Kohl-
brügge optrad derwijs van de ba'n ge-
schoven, en onder haar naam was zulk een
wettisch weeroprichten van het Werkver-
bond opgekomen, dat onze kerken, en
onze theologie, metterdaad in gevaar ver-
keerden.

In de toongevende kringen was het ethi-
sche reeds aan het opkomen, en zelfs een
man als Da Costa ging in de belijdenis
der *rechtvaardigmaking* reeds niet meer
zuiver in het door onze Reformatoren ge-
legde spoor.

En toen kwam Kohlbrügge, zoo kenne-
lijk onder Providentieele leiding, met een
verkracht die verbaast en een doortastend-
heid die niets spaarde, ons op eenmaal de
ware belijdenis der *rechtvaardigmaking*
hergeven, en het wettisch getimmerte omver-
werpen.

Vandaar dat Kohlbrügge op dit stuk
wel eenzijdig moest staan; dat was zijn
roeping; want hij hieschoude ons een bestand-
deel der waarheid, dat *bevoelen* was ge-
raakt.

Op gelijke wijze de *Heiligmaking* uit te
werken lag niet op Kohlbrügges weg.
Daardoor zou hij zijn prediking verzwakt
hebben. En als man uit één stuk sloeg hij
dan ook tot zijn dood toe aldoor op het
éene zelfde aanbeeld.

En zoo verklaart het zich dan gereede-
lijk, dat meer Luther dan Calvin bij hem
op den voorgrond stond, en is het alleszins
begrijpelijk, dat Dr. Bohl en de overige
Neo-Kohlbrüggenianen bijna gestadig bij
Luther en Melancthon ter schole gaan,
maar Calvin meest laten rusten, of eenzijdig
citeeren. Zelfs komt Dr. Bohl tegen Cal-
vijn's aandringen op de *mystieke* *unie* met
den Christus niet zonder bedenkelijkheid
in verzet.

Nu hebben we natuurlijk tegen dit terug-
gaan op den ouden echten Luther niets.
Een bad in de belijdenis van »de *Rechtva-
rdigmaking door het geloof* alleen" kan ook
voor onze Gereformeerde kerken nooit an-
ders dan weldadig werken.

Reeds Comrie en Holtius hadden in
hun strijd met Prof. J. van den Honert
dit gevoeld, en met bewonderingswaar-
dige scherpsinnigheid het gewicht de-
zer belijdenis aan onze kerken op het hart
gebonden. Maar hun stem werd in
veel kringen niet gehoord, of gesmoord,
en het mag als een zegen beschouwd wor-
den, dat altoen Kohlbrügge is opgestaan,
om van een gansch andere pool uit de
objectieve rechtvaardigmaking, waarop Comrie
zoo kloek en machtig gedrongen had,
nogmaals aan het harte te leggen.

Doch heel iets anders werd het natu-
rlijk, toen de Neo-Kohlbrüggenianen dit eenig-
zins uit zijn verband naar den voorgrond
gekomen stuk der waarheid nu gingen *sys-
tematiseren*.

Toen is hun namelijk overkomen, wat
eertijds aan meer dan één sekte overkomen
was, t. w. dat ze afgleden op de paden der
Platonische filosofie, en zoo uit het Ge-
reformeerde spoor uittraakten.

En hier ligt dan ook de sleutel tot Dr.
Bohl's Dogmatiek inelkanderzetting van
het vele schoone dat ons Kohlbrügge bood.

Bijna al zijn afwijkingen zijn uit dit Phi-
losophisch stelsel genomen. Het is alles
een ontmenen van alle wezenlijkheid, aan
hetgeen in den mensch is en omgaat, en
een stellen van de wezenlijkheden, die hier
slechts instralen en afschijnen, in de on-
zichtbare wereld.

Het Beeld Gods was niet in Adam, maar
was *buiten* hem en straalde slechts om en op
en in hem. De zonde is geen *macht* in ons,
maar slechts een instralen in ons van de
steer des Doods. En zoo ook de heilig-
making werkt geen inklevend werk, maar
straalt slechts van *buiten* al in onze ziel.

Wie herkent nu in dit alles niet aan-
stonds Plato's bekende voorstelling uit zijn
Philosophisch systeem, alsof er twee we-
relden waren, de ééne der *wezenlijkheden*
boven ons, en een andere der *afschijnsels*
in en om ons. Zijn leijdelijk ophieven van
de geestelijke realiteit van ons innerlijk
leven.

Dit Philosophisch stelsel nu heeft een ele-
ment van waarheid in zich, dat in de Chris-
telijke Belijdenis tot zijn volle uiting komt
in de leer der *rechtvaardigmaking*. Want
Rechtvaardigmaking is metterdaad een zaak
van *oordeel*, een daad van den *Rechter*, een
vrijpraak die in de eeuwigheid *buiten* ons
ligt, en daarom deed Kohlbrügge wel met op
dit stuk zoo bevestigend mogelijk in Comries
voetsporen te treden, en zich te verzetten
tegen elke poging om de Rechtvaardig-

making tot een daad *van* en in onze ziel
te verlagen.

Wat nu echter bij de *Rechtvaardigmaking*
veel ter sneede en uitleemend juist door
Kohlbrügge, als daar thuishoorende, ge-
steld, en bepleit werd, dat is door de
Neo-Kohlbrüggenianen, en, helaas, ook door
Dr. Bohl, nu te kwader ure overge-
bracht op een terrein waar het contrabande
is, t. w. op het terrein der *Schepping* en der
Wedergeboorte, en door die ondoor-
derste feil is thans heel hun dogmatisch
stelsel met volle zeilen in de philosophische
haven van het Platonisme ingestuurd.

KUYPER.

Mit de Pers.

Naar aanleiding van Gijben's jongste penne-
vrucht schrijft de *Hoop* deze goede woorden:

Veel broeders in de Chr. Gereformeerde Kerk zijn
teluurgesteld, dat zij, die thans de Synodale hiërarchie
van 1816 afwerpen, zich niet tevreden bij hen voegen,
die zulk, onder andere omstandigheden en op andere
wijze, voor 50 jaren hebben gedaan. Zij zien daarin
eene miskenning overijds van hun strijd en lijden en
van het werk Gods in de foaming van de Synodale
Jok, een halve eeuw geleden. Doch ten onrechte. Ten-
minste wij, en zeer velen met ons, danken God voor
hetgeen Hij door de mannen der Successie in 1814-40
heeft willen tot stand brengen, en zouden ons den
naam van Christen onwaardig rekenen, indien wij in
de Chr. Gereformeerde Kerk van Nederland geen
opmerking van het licht naar Christen zagen. Ja meer,
indien wij niet niet ontnood wogen eigen teken-
ning en schuld erkenden het vele goede, dat door die
Kerk is en wordt verricht, in eigen kring en op het
gebied van Zending. Doch dit neemt niet weg, dat wij
ons in den weg Gods gevoelen, waar wij, beledende
met de heilloze Organisatie van 1816, terug keeren
tot de Kerken van 1816, onder ons te laten
inlijven bij de Chr. Gereform. Kerk; dat wij de
religieuze handhaving der Kerken handhaven, tegenover het
denkbeeld van een Kerkenoerschappij. (In den gans-
ten zin des woords), met zooveel gemeenten als on-
derdeelen.

Dwalen is menscheijk, en het is mogelijk, dat de
Chr. Gereform. Kerk hielder licht hebben dan de
»Doleerenden" in den weg, dien dezen, naar Gods
wil, moeten bewandelen. Doch behooren zij ons dit
niet met de Schrift in de hand, op broederlijke
wijze aan te tonen, in plaats van ons als schijn-
vrienden te willen bestrijden? Waarlijk wij hebben in den
strijd om de vrijmaking der Kerken reeds genoeg te
dragen, van Modemen, van Groningers en Ethischen,
van Synodaal-Gereformeerden (of Gereformeerde-
Synodalen), van valsche en weifende broeders, van
de wereld, dat het niet noodig is dat broeders iets tot
ons moeten toe doen, omdat wij de zaken niet precies
zoo inzien, zoals zij. Laat hen liever voor ons hielden,
en dus wachten op den Heere voor de uitkomst in de
tegenwoordige worsteling. Het is ons toch waarlijk te
doen, om naar Gods wil te handelen, en zijn raad
zal bestaan, ook in de verhouding der Kerken, die Hij
thans genadig verlost van het Synodale net, dat hare
schreden belemmerde, tot de Kerken, die reeds vroeger
aan dat net ontkomen zijn.

De brochure van den heer Gijben heeft ten doel,
niet om olie in het vuur, maar balen in de woelen
te gieten, en tot waardeering van elkaanders standpunt
te werken. De lezing daarvan kunnen wij zeer aan-
bevelen. Toch spreken wij daarbij den wensch uit, dat
de peemistrid tusschen de Chr. Gereformeerden en
Doleerenden ten minste voor een wijle ruste, en waar
wij een gemeenschappelijke vijand te bekampen hebben,
de beschikbare krachten niet verspillen worden in de
bestrijding van broeders met wie men één is in belij-
denis en dienst.

Dit zijn gulden woorden.

o, Dat de wederzijdsche liefde en waardeering
toch geen schade lijdt!

Er is immers geen haat.

Laat eerst de *Doleerenden* rustig ten einde
toe hun taak afspinnen, en de beweging die
zij tegen de Synodale Hiërarchie op touw
hebben gezet, rustig doorwerken, tot ze uit
hebbe gegist.

Al wie stormis daarin aanbrengt, helpt, son-
der dit te bedoelen, de Synodale Hiërarchie.

En laat inmiddels de zeer ernstige beden-
king, die over en weer tegen elkaanders bedrijf
en standpunt wordt ingebracht, kalm en ernstig
doorgesproken, gewikt en gewogen worden.

Ons verschil van gevoelen is thans zoo een-
voudig geformuleerd.

Over en weer erkennen we elkander als in
den wortel onzer historische kerk geheet.

Over en weer erkennen we in elkaanders vrij-
making een duizendwerf verbeurde gunste on-
zes Gods.

We hebben één belijdenis.

We willen éénzelfde kerkenordering volgen.

En al het geschil loopt maar over de vraag,
of naar eisch van onze kerkenordering *een
landsekerk met onderdelen* moet optreden, zóó-
dat de kerkleden *leden van de landsekerk* zijn;
of wel dat onze kerkenordering alleen *leden
van de plaatselijke kerken* kent, en de kerken
eerst saam laat komen op de Synode.

KUYPER.

Buitenland.

Duitsland. Het begin van een
belangrijken strijd.

Gelijk te verwachten was, is onder de Gere-
formeerden in Duitsland een strijd ontbrond
over »de betrekkelijke wilsvrijheid." De Gere-
formeerde bond zoekt diegenen samen te bin-
den, die eene betrekkelijke wilsvrijheid leeren
en hen die op grond van Schrift en belijdenis
deze leer verwerpen. Dr. Ehrhard, oud-hoog-
leeraar, heeft een voordracht gehouden,
waarin hij de volgende stellingen uitsprak:

1. De mensch is van nature in het geheel
niet in staat, de aangeboden genade aan te
nemen; de natuurlijke mensch ontaart niets
van den Geest Gods.

2. De Heilige Geest werkt in de voorberei-
dende genade (gratia preveniens) de vat-
baarheid, om het heil aan te nemen.

3. Toch is het aan den mensch nog mogelijk,
het heil aan te nemen of te verwerpen. In
het eerste geval is evenwel het aannemen niet
zine verdienste, maar alleen te danken aan
de werking van den Heiligen Geest."

De redacteur van de *Kef. Kirchen*, is wel
zoo eerlijk om te erkennen, dat de derde stel-
ling niet in overeenstemming te brengen is,
met de »streng" Gereformeerde leer. Wij
zouden dit woord »streng" daartuit willen weg-
nemen, in alle belijdenismischriften der Gerefor-
meerde kerken wordt toch beleden, dat de
grond der zaligheid enkel en alleen in *God*
is gelegen, terwijl Dr. Ehrhard geleerd heeft,
dat ten slotte het *nietwederstaan* van den
Heiligen Geest oorzaak is dat iemand het heil
aannemt. De stelling van Dr. Ehrhard is zuiver
Remonstrantsch, en het verwondert ons niet,
dat Dr. Zahn daartegen opkomt, en niet
meer lid wil zijn van het bestuur van een
bond, waarin het mogelijk is, dat uitingen als
die van Dr. Ehrhard worden vernomen. Om de

waarheid te zeggen, hadden wij verwacht dat
Dr. Zahn aanstonds geweigerd zou hebben, om
van dien bond lid te worden. Wanneer einde-
lijk, als het ware schoorvoetend, als grondslag
van een bond, die ten doel heeft de Gerefor-
meerde Kerken in Duitsland te vereenigen
en op te bouwen, de Heidelbergse Catechis-
mus aangenomen wordt nadat velen de Augs-
burgische confessie daartoe hadden willen ver-
heffen, en kennelijk de Heidelbergse daarom
gekozen werd, omdat daarin niet uitdrukkelijk
het stuk der absolute verkiezing geleerd wordt,
— dan is het duidelijk, dat een bond, onder die
omstandigheden geboren, voor de Gerefor-
meerde Kerken van Duitsland niets goeds
kan opleveren.

Indertijd heeft de redactie van de *Ref.
Ktg.* hare hartelijke instemming betuigd met
eene brochure van Dr. Zahn, waarin hij de
redenen blootlegt van den achteruitgang der
Gereformeerde Kerken in Duitsland, welke
toch een voor een in de Unie opgingen. Dr.
Zahn betoogde toen, dat door het prijsgeven
van de kenmerkende leerstukken der Gerefor-
meerde Kerken, de Gereformeerde gemeenten een puin-
hoop geworden zijn, vergeleken met hetgeen
zij vroeger waren. Waarom heeft de redactie
der *Ref. Ktg.* niet in dien geest blijven arbe-
iden? Waarom gemeenschap gezocht met
mannen, die de kenmerkende stukken der Ge-
reformeerden prijsgeven?

Dat dit gebeurd is, hebben wij van den be-
ginne reeds betruurd, en 't verwondert ons
daarom in geen deele. Wij, die van uit het
buitenland dezen strijd gadeslaan, kunnen ons
natuurlijk niet daarover uitspreken, in hoeverre
Dr. Zahn tegenover zijne dissidentieerende ven-
den al dan niet in den geest der broederlijke
liefde gehandeld heeft. Laat ons eens aannemen,
dat de redacteur der *Ref. Ktg.* in zijn recht
is, wanneer hij Dr. Zahn aanklaagt van hard-
heid in zijn strijden. Dat neemt toch niet
weg, dat wij zijn uitgangspunt niet anders dan
blijken kunnen.

Mochten wij nog eens hooren dat Dr. Zahn
en Dr. Calamius, van Elberfeld, redacteur der
Ref. Kirh. Ztg., weder eendrachtiglijk aan den
arbeid zijn getogen, om de Gereformeerde kerken
van Duitsland tot het bewustzijn te brengen,
dat zulk een kostelijk pad boven de Luthers-
sche kerk haar is toebetruwd geworden.

Wanneer de Gereformeerde Bond op den
ingelagen weg voortgaat, dan zal hij het ver-
dwijnen der Gereformeerde kerken in de hand
werken. Overal toch, waar juist de kenme-
kende stukken der belijdenis niet meer met
verstand en hart beleden worden, daar is eene
Gereformeerde kerk vrij geworden om in de
Unie over te gaan, en dit is van Gerefor-
meerde zijde steeds diep betruurd geworden.

In de Gereformeerde gemeente van Kassel
heeft een plechtigheids plaats gehad, die eenig
in haar soort heeten mag. Er werd nl. eenen
diaconen, die in het diaconessenhuis te Wel-
heden gevormd was, in haar ambt bevestigd.
Na een korte toespraak door den voorganger
der gemeente over de betekenis der voorge-
nommen handeling, begon de godsdienstoefening.
Daarop werd aan zuster Marie plechtig ge-
vraagd, of zij voornemens was de armen der
gemeente te dienen, en toen zij dit met »ja"
beantwoord had, werd zij met een hand-
druk van den voorzitter en van de leden van
den kerkeraad als zuster erkend, terwijl men
haar nog in een hartelijk woord zeide, wat men
van haar hoopte en wenschte. De gemeente
werd op grond van Rom. 14: 13 vermaand,
de zuster met hartelijke liefde te dragen en te
steunen in de geboden, waarna men met dank-
zegging eindigde.

Italië. De vreugde in het Vaticaan, de
woonsede van den paus, over het jongste be-
sluit in den Pruisischen landdag, om de kerk-
lijke wetten, die de Roomsche kerk aan banden
legden, af te schaffen, is uitbundig groot. »Welk
een wending door Gods bestiering", zoo be-
sluit het orgaan van den paus, de *Osservatore
Romano*, een hoofdartikel. »Deze grootste ge-
heutenis in de geschiedenis van den laatste
tijd, is voor den Rijkskanselier van Bismarck
wel geen gang naar Canossa geweest, maar
toch heeft de pauselijke macht daardoor een
zege behaald, gelijk eenmaal de Pruisen bij
Sedan bevochten." Zoo verklaart de *Osservat.
Romano*, terwijl hetzelfde blad eenige dagen te-
voren pralend gezegd had, dat alle partijen van
den Pruisischen landdag zonder uitzondering:
de Conservatieve, de nationaal-liberale en de
Fortschritspartij verklaard hadden, dat het nood-
zakelijk was om met de Roomsche kerk vrede te
sluiten en haren steun te winnen. »Het sterke Pro-
testantsche Duitsland heeft geen andere keuze,
dan om of vrede met de Roomsche kerk te
sluiten, of aan de vreeselijke gevaren, zoo wel
wat de binnen- als buitenlandse politiek
aangaat, bloot te staan. Hoe heerlijk straalt
dus de macht van den Roomschen opperprie-
ster, die als een gewichtig wachter en scheids-
rechter voor den wereldvrede aanzien wordt."

Dat zulke uitdrukkingen den Evangelischen
en Lutherschen in Duitsland niet aangenaam
zijn, spreekt vanzelf. Ook heeft het ergernis
gegeven, dat minister Von Puttkamer op au-
dientie bij den Paus geweest is.

De Italiaansche pauselijke pers zingt nu, en
dit is te begrijpen, den liberalistische Italianen
het liedekje voor, dat zij ook zoo verstandig
moeten zijn, als de Duitse machthebbers.
Vorst Von Bismarck wordt voorgesteld als de
model-staatsman, die het geraden geacht heeft
met de grootste wereldmacht vrede te sluiten.
Het ministerie wordt op dien grond vermaand
om van zijn langen en goddeloozen krijg af
te laten en er zich toe te schikken, om het
Pausdom te naderen met de vraag om ver-
geving en bescherming.

Reeds heeft een afgevaardigde, met name
Fazzari een brief geschreven aan Menotti Gar-
ibaldi, den zoon van den bekenden volkslei-
der, waarin hij te kennen geeft, dat het »een
wijze politiek is, dat men er aan medewe-
kert vrede tusschen het Pausdom en de monar-
chie te bewerkten." Menotti antwoordde: »Eerst
heeft Dante, en daarna hebben Mazzini en
Garibaldi een korten tijd gedroomd van Italië
te herstellen in vereniging met het Pausdom;
maar de geschiedenis, de groote leeraren der
volken, heeft hun het bewijs gebracht, dat het
een najagen was van een hersenschim, waarvan
zij zich spoedig genoeg overtuigden."

Dit fiere woord, waarin hij de traditie van
zijn vader handhaaft, heeft wel eenigen indruk
gemaakt, doch het is de vraag of op den
duur de Italiaansche regeering niet genooddakt
zijn zal, om ten slotte nog een voetval te
doen voor den paus. Immers het revolutionaire
parlementaire stelsel, ook in Italië in zwang,
doet veelvuldige ministerieele crisissen ontstaan
en het oogenblik is wellicht niet ver meer dat
ook de ministers aldaar naar Canossa zullen
moeten. Von Bismarck is hun voorgaan als

een bewijs dat ook een man van ijzer het
hoofd moet buigen, wanneer men meent, dat
door middel van het zwaard der overheid
de macht van Rome kan worden gefnuikt.

Mochten volken en staatslieden het eens
leeren, dat tegen Rome slechts met één zwaard
te kampen is, dat is: Gods Woord.

WINKEL.

Binnenland.

HARLINGEN. Ook het Class. Bestuur van Francker
is aan het werk getogen. De heer J. v. d. Molen
was door 't Kiescollege van Harlingen tot oudeling
gekoren. Tegen deze benoeming is door 11 Edmten
een bezwaarschrift ingediend bij den Kerkeraad, be-
staande op het feit, dat de heer v. d. M. het aan-
genomene Congres te Amsterdam zoo hebben bijge-
woond. De Kerkeraad heeft dit bezwaarschrift niet
ontvoren. De Bel heeft het eigenmachtig (heer-
schappig), zonder eenige kennisgeving of iets van
dien aard aan den Kerkeraad, reeds den volgende dag
naar het Class. Bestuur van Francker overgezonden.
Dit daagde den heer v. d. Molen voor zich. Hij ver-
scheen niet. Dus is de heer v. d. Molen voor onbe-
paalden tijd van zijn kerkelijke rechten ontdaan.
Het vonnis was ook ondertekend door Ds. P. J.
v